

**5. Međunarodni znanstveni skup
/ 5th International Symposium**

**MATIJA VLAČIĆ ILIRIK /
MATTHIAS FLACIUS ILLYRICUS**

Labin, 13-14. travnja / April 13-14, 2023

PROGRAM

Četvrtak, 13. travnja 2023. // Gradska knjižnica Labin

13:00 Dolazak sudionika

13:30 Pozdravna riječ organizatora

13:55 Daniel Mohorović: *Letera Flaciusu – Stihovi napisani povodom 500-te obljetnice rođenja*

14:00-14:30 Aleksandra Brnetić: *Kako se Matija Vlačić Ilirik vratio u Wittenberg i u Magdeburg – Dva novinarska putovanja*

14:30-15:00 Jutta Weber-Bock: *Gottes Gewissen – Historischer Roman*

15:00-16:00 SEKCIJA 1: POSLOVNI I PRIVATNI ODNOSI
(moderator: Elvis Orbanić)

Luka Ilić: *»Svu brigu za familiju obično prepuštam ženi«. Obiteljski život Matije Vlačića Ilirika*

Marina Schumann: *Flacius and His Printing Houses: Choosing the Right Publisher in Reformation Germany*

16:00-16:30 Pauza

16:30-18:00 SEKCIJA 2: KATALOG I PROTURIMSKI SPISI
(moderator: Ivan Peklić)

Ivana Skuhala Karasman i Luka Boršić: *Što je Vlačić mogao naučiti o proročicama iz antičkih izvora?*

Zoltán Rokay: *Die heilige Hildegardis von Bingen als »Zeuge der Wahrheit« bei Matthias Flacius Illyricus*

Maja Čutić-Gorup i Sandra Vignjević: *Matija Vlačić Ilirik o katoličkoj reformi, bezbožnicima i Antikristu u Svetom Rimskom Carstvu*

18:00 Razgledanje zbirke Matija Vlačić Ilirik
(stručno vodstvo: Luka Ilić)

Petak, 14. travnja 2023. // Gradska knjižnica Labin

9:00-10:30 SEKCIJA 3: TEOLOGIJA I SPOROVI

(moderator: Luka Ilić)

Gunther Wenz: *»Bistu een Occedenter oyder Substansioner?« Einige Bemerkungen zu den Leitbegriffen im sogenannten Erbsündenstreit zwischen den Anhängern des Flacius und seinen Gegnern*

Ljudevit Maračić: *Baldo Lupetina i Matija Vlačić Ilirik: uzajamne veze i utjecaji*

Tullio Vorano: *Mirkovićeve neutemeljene »istine« o Flaciusu*

10:30-12:00 SEKCIJA 4: RECEPCIJA

(moderator: Slaven Bertoša)

Alojz Jembrih: *Recepcija prvoga teološkog djela Matije Vlačića kod Primoža Trubara i Stipana Konzula*

Armin Wenz: *Beobachtungen zur Rezeption der Hermeneutik des Flacius Illyricus in der Philologia Sacra von Salomon Glassius (1593–1656)*

Viliam Čičaj: *Werke von Matthias Flacius Illyricus im frühneuzeitlichen Königreich Ungarn*

12:00-12:30 Završna rasprava i zaključci

12:30 Predstavljanje Zbornika *Matija Vlačić Ilirik IV*

(Luka Ilić)

Thursday, April 13, 2023 // Municipal Library Labin

1:00 p.m. Arrival

1:30 p.m. Welcoming address by the organizers

1:55 p.m. Daniel Mohorović: *Letera Flaciusu – Stihovi napisani povodom 500-te obljetnice rođenja [A letter to Flacius – Verses for the 500th anniversary of his birth]*

2:00-2:30 p.m. Aleksandra Brnetić: *Kako se Matija Vlačić Ilirik vratio u Wittenberg i u Magdeburg – Dva novinarska putovanja [How Matthias Flacius Illyricus returned to Wittenberg and Magdeburg: Two travel reports]*

2:30-3:00 p.m. Jutta Weber-Bock: *Gottes Gewissen – Historischer Roman*

3:00-4:00 p.m. SESSION 1: OFFICIAL AND PRIVATE RELATIONS
(moderator: Elvis Orbanić)

Luka Ilić: *»Svu brigu za familiju obično prepuštam ženi«: Obiteljski život Matije Vlačića Ilirika [»All family matters I usually leave to my wife«: Flacius' family life]*

Marina Schumann, Zagreb: *Flacius and His Printing Houses: Choosing the Right Publisher in Reformation Germany*

4:00-4:30 p.m. Break

**4:30-6:00 p.m. SESSION 2: THE CATALOGUS AND
ANTI-ROMAN POLEMICS**
(moderator: Ivan Peklić)

Ivana Skuhala Karasman and **Luka Boršić**: *Što je Vlačić mogao naučiti o proročicama iz antičkih izvora? [What could Flacius learn about prophetesses from ancient sources?]*

Zoltán Rokay: *Die heilige Hildegardis von Bingen als »Zeuge der Wahrheit« bei Matthias Flacius Illyricus*

Maja Čutić-Gorup and **Sandra Vignjević**: *Matija Vlačić Ilirik o katoličkoj reformi, bezbožnicima i Antikristu u Svetom Rimskom Carstvu [Flacius on the Catholic reform, the godless, and the Antichrist in the Holy Roman Empire]*

6:00 p.m. Flacius' exhibition at the Museum
(guided tour: Luka Ilić)

Friday, April 14, 2023 // Municipal Library Labin

9:00-10:30 a.m. SESSION 3: THEOLOGY AND CONTROVERSIES
(moderator: Luka Ilić)

Gunther Wenz: »*Bistu een Occedenter oyder Substansioner?*« *Einige Bemerkungen zu den Leitbegriffen im sogenannten Erbsündenstreit zwischen den Anhängern des Flacius und seinen Gegnern*

Ljudevit Maraić: *Baldo Lupetina i Matija Vlačić Ilirik: uzajamne veze i utjecaji [Baldo Lupetina and Matthias Flacius Illyricus: Interrelations and mutual impacts]*

Tullio Vorano: *Mirkovićeve neutemeljene »istine« o Flaciusu [Mirković's unfounded »truths« about Flacius]*

10:30-12:00 a.m. SESSION 4: RECEPTION
(moderator: Slaven Bertoša)

Alojz Jembrih: *Recepcija prvoga teološkog djela Matije Vlačića kod Primoža Trubara i Stipana Konzula [Reception of Flacius' first theological treatise with Primus Truber and Stephan Consul]*

Armin Wenz: *Beobachtungen zur Rezeption der Hermeneutik des Flacius Illyricus in der Philologia Sacra von Salomon Glassius (1593–1656)*

Viliam Čičaj: *Die Werke von Matthias Flacius Illyricus im frühneuzeitlichen Königreich Ungarn*

12:00-12:30 a.m. Discussion and concluding remarks

12:30 Presenting the conference volume *Matthias Flacius Illyricus IV*
(Luka Ilić)

SAŽECI / ABSTRACTS

VILIAM ČIČAJ

Werke von Matthias Flacius Illyricus im frühneuzeitlichen Königreich Ungarn

Das Ziel des folgenden Beitrags ist die Darstellung der Rezeption der Werke des bedeutenden protestantischen Theologen Matthias Flacius Illyricus auf dem Gebiet des Königreichs Ungarn in der Frühen Neuzeit. Im Prozess der Verbreitung von Luthers Lehre spielte die Buchproduktion zweifellos eine wesentliche Rolle. Daher ist es von besonderer Bedeutung, das Aufkommen gedruckter Werke von Flacius Illyricus in frühneuzeitlichen privaten und institutionellen Bibliotheken zu erforschen. Flacius gehört nicht zu den Autoren, deren Werke die breitere gebildete Öffentlichkeit erreichen sollten, sondern richtete sich vordergründig an Theologen, Prediger, Lehrer und Studenten. So kann seine literarische Tätigkeit als spezifisch religiös-polemisch bezeichnet werden. Im Vergleich zu seinen Zeitgenossen ist die Buchproduktion von Flacius in Bezug auf Beliebtheit und Aufkommen in den frühneuzeitlichen Bibliotheken des Königreichs Ungarn nicht sehr hoch. Trotzdem ist die Anwesenheit seiner Schriften in Bibliotheken ein Zeichen dafür, dass seine Ansichten in Ungarn bekannt waren. Die Frage bleibt jedoch offen, in welchem Maße seine Werke akzeptiert, abgelehnt oder angepasst wurden. Die Auswertung des Wirkungsbereichs seiner Werke auf Grund ihrer Frequenz in institutionellen und privaten Bibliotheken des Königreichs Ungarn stellt nur den ersten Schritt und Grundlage für weitere Forschungen dar, deren Aufgabe eine detailreichere und tiefgründige Erkundung des Schaffens dieses bedeutenden Vertreters der Reformation wird.

VILIAM ČIČAJ

Djela Matije Vlačića Ilirika u ranonovovjekovnoj Kraljevini Ugarskoj

U radu se prikazuje utjecaj djela značajnog protestantskog teologa Matije Vlačića Ilirika na području Kraljevine Ugarske u ranom novom vijeku. Knjižna produkcija nedvojbeno je igrala ključnu ulogu u procesu širenja Lutherova nauka i stoga je autor istražio pojavu tiskanih Vlačićevih djela u ranonovovjekovnim privatnim i institucionalnim knjižnicama. Ti spisi nisu bili namijenjeni široj obrazovanoj javnosti, nego prvenstveno teolozima, propovjednicima, učiteljima i studentima. Vlačićev književni rad stoga bi se mogao opisati i kao specifično religiozno-polemički. Njegova produkcija ne može se mjeriti s onom njegovih suvremenika po popularnosti i zastupljenosti u ranonovovjekovnim knjižnicama Kraljevine Ugarske, no sama prisutnost njegovih spisa u knjižnicama znak je da su njegovi stavovi bili poznati u Mađarskoj. Ostaje samo pitanje u kojoj su mjeri bili prihvaćeni, odbačeni ili prilagođeni. Procjena utjecaja Vlačićevih spisa na temelju njihove učestalosti u institucionalnim i privatnim knjižnicama Kraljevine Ugarske samo je prvi korak i temelj za daljnja istraživanja, čija će zadaća biti detaljnije i dublje istraživanje djela ovog značajnog predstavnika reformacije.

MAJA ČUTIĆ-GORUP i SANDRA VIGNJEVIĆ

Matija Vlačić Ilirik o katoličkoj reformi, bezbožnicima i Antikristu u Svetom Rimskom Carstvu

Autorice na temelju spisa *Ordenung und Mandat Keiser Caroli V. vernewert im April Anno 1550. Zu ausrotten und zu vertilgen die Secten und spaltung / Welche entstanden sind / widder unsern heiligen Christlichen glauben Und wider die Ordenung unser Mutter der heiligen Christlichen Kirchen. Item ein Register derverworfenen vnd verbottenen Büchern / auch von guten Büchern / welche man inn der Schulen lesen mag. Item eine vermanung des Rectors der Universitet zu Louen. Item ein ander Keisers Mandat / von dem selbigen handel im 40. jar ausgangen. i Erklerug der schendlichen Sünde der jenigen/ die durch das Concilium/ Jnterim/ vn Adiaphoral von Christo zum Antichrist fallen: aus diesem Prophetischen gemeldet/ des 3. Eliae seliger gedechtnis/*, također iz 1550. godine iznose mišljenje Matije Vlačića Ilirika o bezbožnicima, Antikristu i katoličkoj reformi u Svetom Rimskom Carstvu. Vlačić je napisao predgovor *Propisu i ukazu cara Karla V.* u kojem ističe da car ima namjeru uništiti Lutherovo učenje. Carev ukaz iz 1550. – prvotno objavljen na brabantskom jeziku u Nizozemskoj – preveden je na njemački te tako ponovno objavljen kako bi još jednom na svjetlo dana izašla careva namjera o uništenju luteranstva. Vlačić nije bio za kompromis s Rimskom crkvom pa upravo njegovu zalaganju i zalaganju njegovih sljedbenika, flacijanista, dugujemo očuvanje luteranske teologije. Vlačić je smatrao da car Svetog Rimskog Carstva ne treba djelovati i propisivati sankcije protiv Lutherova učenja. Također nije vjerovao da će katolička strana uvažiti i priznati luteransku perspektivu na Tridentskom koncilu. Cilj je izlaganja i istraživanja objasniti Vlačićev doprinos borbi luteranske teologije i staleža za njihova prava u Svetom Rimskom Carstvu.

MAJA ĆUTIĆ-GORUP and SANDRA VIGNJEVIĆ

Matthias Flacius Illyricus on Catholic Reform, the Ungodly, and the Antichrist in the Holy Roman Empire

Based on Flacius' treatises *Ordnung und Mandat Keiser Caroli V. vernewert im April Anno 1550. Zu ausrotten und zu vertilgen die Secten und spaltung / Welche entstanden sind / widder unsern heiligen Christlichen glauben Und wider die Ordnung unser Mutter der heiligen Christlichen Kirchen. Item ein Register derverworfenen vnd verbottenen Büchern / auch von guten Büchern / welche man inn der Schulen lesen mag. Item eine vermanung des Rectors der Universitet zu Louen. Item ein ander Keisers Mandat / von dem selbigen handel im 40. jar ausgegangen and Erklerug der schendlichen Sünde der jenigen/ die durch das Concilium/ Jnterim/ vn Adiaphoral/ von Christo zum Antichrist fallen: aus diesem Prophetischen gemelde / des 3. Eliae seliger gedechtnis*, likewise from 1550, the authors discuss the opinions of Matthias Flacius Illyricus about the ungodly, the Antichrist and the Catholic reform in the Holy Roman Empire. Flacius wrote the preface to the *Decree of Emperor Charles V*, in which he pointed out that the emperor's intention was to destroy Luther's legacy. The emperor's edict from 1550 – originally published in the Brabant language in the Netherlands – was translated into German and republished in order to once again bring to light the emperor's intention to destroy Lutheranism. Flacius was not in favour of a compromise with the Catholic Church, so the preservation of Lutheran theology was largely due to his advocacy and that of his followers, the Flacianists. He believed that the ruler of the Holy Roman Empire should not act and prescribe sanctions against Luther's teaching. He also did not believe that the Catholic side would appreciate and recognize the Lutheran perspective at the Council of Trent. This paper focuses on Flacius' contribution to the struggle of Lutheran theology and the estates for their rights in the Holy Roman Empire.

LUKA ILIĆ

»Svu brigu za familiju obično prepuštam ženi«: Obiteljski život Matije Vlačića Ilirika

Rad se bavi obitelji Vlačić s ciljem da se napravi detaljan popis djece iz obaju brakova, tj. dvanaestero djece koju je rodila Elisabeth Faust (brak je trajao od 12. rujna 1547. do početka 1564. godine, tj. suprugine smrti) i šestoro djece od Magdalene Ilbeck (brak je sklopljen 23. listopada 1564. u Regensburgu i trajao je do Vlačićeve smrti u ožujku 1575.). Prigodom 500. obljetnice Vlačićeva rođenja prevedeno je na hrvatski pet Vlačićevih vlastoručnih pisama u kojima se nalaze podaci o njegovu obiteljskom životu, a koja će zajedno s transkripcijom latinskog izvornika biti objavljena u zborniku skupa. Rečenica »Svu brigu za familiju obično ostavljam ženi« potječe iz jednog pisma Nikolau-su Gallusu i dobro prikazuje kako je Vlačić razumijevao brak i podjelu poslova među supružnicima, u skladu s razumijevanjem koje je bilo karakteristično za rani novi vijek. Njegova pisma sadrže i ulomke u kojima piše o svojoj djeci, izražava zabrinutost za njihovo zdravlje ili se ponosi njihovim uspjesima.

Analiza izvornih tekstova omogućuje uvid u Vlačićev obiteljski život kao i rekonstrukciju njegove porodice i nekoliko njegovih potomaka. Samo jednu generaciju nakon Vlačićeve smrti obitelj se kompletno asimilirala i germanizirala, što je razvidno iz imena Vlačićeva unuka koji se zvao Wolfgang Friedrich Flacius te se upisao pod tim imenom na Sveučilište u Helmstedtu 1610. godine. Također će se po prvi put prikazati porodično stablo jedne obitelji koja danas živi na teritoriju njemačke pokrajine Rheinland-Pfalz (Porajnje-Falačka), a koja direktno potječe od Vlačićeve linije preko njegove kćeri Marije, koja je u siječnju 1579. godine u Frankfurtu na Majni sklopila brak s protestantskim župnikom Konradom Geraeusom.

LUKA ILIĆ

»All family matters I usually leave to my wife«: Flacius' Family Life

The paper focuses on Flacius' family with the aim of making a detailed list of children from both of his marriages, i.e. twelve children born to Elisabeth Faust (the marriage lasted from September 12, 1547 until the beginning of 1564, when she died) and six children from Magdalena Ilbeck (they married on October 23, 1564 in Regensburg and the marriage lasted until Flacius' death in March 1575). On the occasion of the 500th anniversary of Flacius' birth, five of his handwritten letters containing information about his family life were translated into Croatian and will be published in the conference proceedings along with the transcription of the Latin originals. The sentence *»All family matters I usually leave to my wife«* comes from a letter addressed to Nikolaus Gallus and shows well how Flacius understood marriage and the division of work between spouses, in accordance with the views that were characteristic of the early modern period. His letters also contain passages in which he writes about his children, expresses concern for their health, or is proud of their achievements.

The analysis of the original texts provides insight into Flacius' family life and allows for a reconstruction of his family tree and identification of several of his descendants. Only one generation after his death, the family was completely assimilated and Germanized, which is evident from the name of his grandson, who was called Wolfgang Friedrich Flacius and enrolled under that name at the University of Helmstedt in 1610. The author also presents the yet unpublished genealogy of a family that lives in the German province of Rheinland-Pfalz today, and which directly descends from Flacius through his daughter Maria, who married Konrad Geraeus, a Protestant pastor, in January 1579 in Frankfurt am Main.

ALOJZ JEMBRIH

Recepcija prvoga teološkog djela Matije Vlačića kod Primoža Trubara i Stipana Konzula

Na temelju usporedbe Vlačićeva prvoga teološkog djela *De vocabulo fidei* (1549.) s Trubarovom propovijedi u *Katekizmu* (1550.) i hrvatske inačice u glagoljičnom hrvatskom (1561.) i latiničnom (1564.) *Katekizmu* možemo reći da ni slovenska u Trubara i ni hrvatska u Konzula nisu prijevod Vlačićeve rasprave *De vocabulo fidei*, kako se to dosad u literaturi navodilo. U referatu su predočeni radovi u kojima se, u većini njih, takva tvrdnja navodi. Jože Rajhman i Kozma Ahačić u svojim su radovima već pokazali da Trubar nije preveo Vlačićevu raspravu *De vocabulo fidei*. Prema tome, ona nije mogla biti ni prevedena na hrvatski jezik u glagoljičnom, ćiriličnom i latiničnom *Katekizmu* (1561., 1564.) tiskanima u Urachu. Tekst Vlačićeve rasprave *De vocabulo fidei* (1549.) obuhvaća 199 stranica. Dakle, Trubar je Vlačićevu propovijed *De vocabulo fidei* preradio, odnosno sastavio je na temelju nje svoju propovijed za slovenske čitatelje (korisnike) kojima je *Katekizam* namijenio 1550. Drugim riječima, Trubar je u Vlačićevoj raspravi našao poticaj za pisanje svoje propovijedi koju je Stipan Konzul kasnije u hrvatskom prijevodu uvrstio u glagoljično (1561.) i latinično (1564.) izdanje *Katekizma*.

Budući da je Trubarova propovijed koju je Stipan Konzul preuzeo, odnosno preveo na hrvatski jezik, dodana u glagoljični *Katekizam* 1561., a potom i u ćirilični *Katekizam* 1561. te u latinični hrvatski *Katekizam* 1564., razvidno je da ni ta hrvatska verzija propovijedi nije prijevod Vlačićeve propovijedi *De vocabulo fidei*. Zato je i navedeno na početku propovijedi u glagoljičnom i latiničnom *Katekizmu*: *Primi Truberi Sermo Croaticè redditus*.

Hrvatska inačica propovijedi pokazuje da je Konzul imao pred očima hrvatsko-ga čitatelja i slušatelja, kojemu je prilagodio jezik u svoj njegovoj razumljivosti. Bez posebna napora taj jezik i danas je posve razumljiv, budući da ima mnogo podudarnosti s današnjim suvremenim hrvatskim jezikom štokavske osnovice.

ALOJZ JEMBRIH

Reception of Flacius' First Theological Treatise with Primus Truber and Stephan Consul

Based on a comparison of Flacius' first theological work *De vocabulo fidei* (1549) with Trubar's sermon in his *Catechism* (1550) and the Croatian version in the Glagolitic Croatian (1561) and Latin (1564) *Catechism*, it can be observed that neither the Slovenian in Truber nor the Croatian in Conzul are translations of Flacius' *De vocabulo fidei*, as it has often been stated in scholarly literature. This paper presents some of the studies containing this assertion. Jože Rajhman and Kozma Ahačič have already shown that Truber did not translate Flacius' treatise *De vocabulo fidei*. Therefore, it could not be translated into the Croatian language either, in the Glagolitic, Cyrillic and Latin *Catechisms* (1561, 1564) printed in Urach. The text Flacius' *De vocabulo fidei* (1549) covers 199 pages. Thus, Truber reworked it, or rather used it to compose his own sermon for the Slovenian readers (users) for whom the *Catechism* was intended in 1550. In other words, Truber found in Flacius' treatise the inspiration for writing his sermon, which Stephen Consul later included in the Croatian translation in the Glagolitic (1561) and Latin (1564) editions of the *Catechism*.

Since Truber's sermon, translated into Croatian by Stephen Conzul, was added to the Glagolitic *Catechism* in 1561, and then to the Cyrillic *Catechism* in 1561 and to the Latin Croatian *Catechism* in 1564, it is clear that this Croatian version could not be a translation of Flacius' *De vocabulo fidei*. That is why it is stated at the beginning of the sermon in the Glagolitic and Latin *Catechisms*: *Primi Truberi Sermo Croaticè redditus*.

The Croatian version of the sermon shows that Consul had in mind the Croatian readers and listeners, for whom he adapted the language to be as comprehensible as possible. This language is still perfectly understandable today without special effort, since it has many similarities with modern Croatian language of the Štokavian base.

LJUDEVIT MARAČIĆ

Baldo Lupetina i Matija Vlačić Ilirik: uzajamne veze i utjecaji

Jedan od glasovitijih, a vjerojatno i poznatijih članova nekadašnjega labinskoga franjevačkog samostana sv. Franje (1496.-1795.) nedvojbeno je fra Baldo (Ubaldo) Lupetina, franjevac konventualac, koji je do danas podijelio duhove i izazvao puno rasprava. Radi se o fratru, čovjeku, koji je rano prihvatio luteranske poglede i u našim krajevima bio jedan od najgorljivijih korifeja reformacijskih ideja. Konačno, svojom nasilnom smrću u lagunama mletačkog podmorja zavrijedio je za jedne oznaku »okorjeloga heretika«, a za druge naslov »nepatvorenog mučenika«. Manje je poznat podatak da je Lupetina bio ujak znamenitome luteranskom teologu Matiji Vlačiću Iliriku. U ovom uratku autor se pozabavio tom rodbinskom vezom i uzajamnim idejnim utjecajem. Glavne informacije o fra Baldinu životu i djelu, kao i procesima koji su doveli do njegove nasilne smrti, autor pronalazi u zapaženom i pozamašnom djelu Mije Mirkovića, kojim se ovaj Rakljanac studiozno, premda ne i svugdje posve objektivno, a možda pomalo čak i tendenciozno (za onoga koji temi pristupa s katoličkoga gledišta) pozabavio likom Matije Vlačića Ilirika, rođaka spomenutoga fra Balde Lupetine. Mirković na mnogo mjesta u svojem kapitalnom djelu, ponegdje opsežno, ponegdje samo usputno, govori i o fra Baldi. Pritom se ponajvećma oslonio na tvrdnje i podatke koje je u raznim djelima iznosio sam Vlačić, rođak fra Balde. Ovi su ipak ponegdje netočni i nepotpuni, a ponekad i jednostrani, na što autor ovog izlaganja želi upozoriti. U uvodnom dijelu stoga ukazuje na razne pogrešne izričaje i tvrdnje, koje pokušava osporiti i ispraviti. Po vlastitom uvjerenju, a u duhu suvremenih ekumenskih i dijaloških smjernica uzajamnog uvažavanja i pokušaja razumijevanja, unatoč nekim različitim pogledima na tematiku, autor smatra da je »sine ira et studio« pristupio obradi teme i pridonio uzajamnom uvažavanju protestantske i katoličke strane.

LJUDEVIT MARAČIĆ

Baldo Lupetina and Matthias Flacius Illyricus: Interrelations and Mutual Influences

One of the more famous, and probably better known, members of the former Franciscan monastery of St Francis in Labin (1496-1795) is undoubtedly Fra Baldo (Ubaldo) Lupetina, a Conventual Franciscan who has divided spirits and caused a lot of debates to this day. He was a friar and a man who accepted Lutheran views early and was one of the most ardent luminaries of the Reformation ideas in our region. Finally, with his violent death in the Venetian lagoon, he earned the title of »relentless heretic« for some, and that of the »unyielding martyr« for others. Less well known is the fact that Lupetina was the uncle of the famous Lutheran theologian Matthias Flacius Illyricus. In this paper, the author deals with this kinship bond and their mutual ideological influences.

The main source of information about the life and work of Fra Baldo, as well as the processes that led to his violent death, has been Flacius' renowned and extensive biography by Mijo Mirković, who wrote about Flacius in great detail, although not always objectively and often somewhat tendentiously (for someone who approaches the topic from a Catholic point of view). In many places in his capital work, Mirković also wrote on Fra Baldo, sometimes extensively, at other times only in passing. He mostly relied on the claims and information taken from various works written by Flacius himself as Fra Baldo's nephew. However, these are sometimes inaccurate and incomplete, and often one-sided, which the author of this paper would like to point out and correct. According to his own conviction and in the spirit of today's ecumenical and dialogic guidelines of mutual respect and seeking to understand the other despite some different views on the subject, the author believes that he has managed to approach the subject »sine ira et studio« and contribute to mutual respect of the Protestant and Catholic sides.

ZOLTÁN ROKAY

Die heilige Hildegardis von Bingen als »Zeuge der Wahrheit« bei Matthias Flacius Illyricus

Am 10.05.2012 hat Papst Benedikt XVI. Hildegard von Bingen (gest. 17.09.1179) heiliggesprochen und sie zur Kirchenlehrerin erklärt. Sie hatte große Verdienste bei der Erneuerung ihrer Abteien und setzte sich unter anderem für die Hygiene ein, indem sie die sanitären Anlagen ausbauen ließ. Hildegard war schon zu Lebzeiten als Seherin und Prophetin bekannt und anerkannt. Es wird vermutet, dass ihre Kritik an den Bettelorden, die sie im Interesse ihrer Abteien geübt hat ein Grund für die Verzögerung ihrer Heiligsprechung war. Ihre scharfe Kritik blieb auch Flacius Illyricus und Andreas Osiander (1498-1552) nicht verborgen. All dies könnte zur Verzögerung ihrer Heiligsprechung beigetragen haben.

Der wachsende Zuspruch für die Privatoffenbarungen Hildegards berechtigter Kritik am Leben der Priester sowie für »alternative Heilmittel« hat jedoch dazu beigetragen dass ihre Person auch für offizielle Kreise der katholischen Kirche wieder attraktiv wurde.

ZOLTÁN ROKAY

Sveta Hildegarda iz Bingena kao »svjedok istine« kod Matije Vlačića Ilirika

Dana 10. svibnja 2012. papa Benedikt XVI. kanonizirao je Hildegardu iz Bingena († 17. rujna 1179.) i proglasio je crkvenim doktorom. Uvelike se zalagala za obnovu svojih opatija, između ostaloga za higijenu izgradnjom sanitarnih čvorova.

Hildegarda je već za života bila poznata i priznata kao vidjelica i proročica. Vjeruje se da je njezina kritika prosjačkih redova, koju je izrazila u interesu svojih opatija, bila razlog tome što stoljećima nije proglašena sveticom. Njezina oštra kritika nije izmakla oku Matije Vlačića Ilirika, kao ni Andreasa Osiandera (1498.-1552.). Sve to moglo je, prema mišljenju autora, pridonijeti kašnjenju njezine kanonizacije.

U novije vrijeme pridaje se sve veća pozornost Hildegardinim privatnim objavama kao i opravdanoj kritici života svećenika. Uz to je popularnost »alternativne medicine« pridonijela tome da ponovno postane atraktivnom za službene krugove u Katoličkoj crkvi.

MARINA SCHUMANN

Flacius and His Printing Houses: Choosing the Right Publisher in Reformation Germany

Based on Flacius's letters and other relevant sources, such as catalogues, printers' biographies, and scholarly literature covering Flacius' itineraries, this paper focuses on the strategies behind choosing the right printing house. So far, more than thirty different printers of Flacius' works, active in more than a dozen cities, have been identified. Thereby two of them (Oporin in Basel and Rebart in Jena) also played a crucial role in the publication of the *Magdeburg Centuries*.

Some minor centres had only one printer at a time (e.g. Henricus in Ursel), but most cities had two, three, or more (Basel being the richest in this respect). Given the fact that the authors did not always decide (or manage) to have their works printed in their place of residence, the choice was even broader and included not only doctrinal or license considerations, but also practical ones related to distribution, expenses, and sales (e.g. at the Frankfurt book fair). For this reason, the author believes that it is justified to speak of publication strategies, especially in case of a controversial author such as Flacius. A related aspect to investigate is how attractive or risky it was for specific publishers to print Flacius and whether any of them suffered serious consequences because of that.

This paper thus focuses particularly on Flacius' choice of printing houses after he left Magdeburg, i.e. in his »radicalization« phases (Ilić), as that was the time when his publication strategies had to take into account an increasing number of parameters, including the financial considerations and the risks his publishers took if agreeing to publish his works or those of his followers.

MARINA SCHUMANN

Vlačić i njegovi tiskari: Izbor nakladnika u njemačkim zemljama za vrijeme reformacije

Na temelju Vlačićevih pisama i drugih relevantnih izvora, kao što su katalozi, biografije tiskara i znanstvena literatura koja se bavi Vlačićevim itinerarima, ovaj se rad usredotočuje na strategije koje stoje iza odabira tiskare. Do sada je identificirano više od trideset različitih tiskara Vlačićevih djela koji su djelovali u više od desetak gradova. Pritom su dvojica (Oporin u Baselu i Rebart u Jeni) također odigrali ključnu ulogu u izdavanju *Magdeburških centurija*.

Neki manji gradski centri imali su samo jednog tiskara (npr. Henricus u Urselu), ali većina gradova imala je dva, tri ili više (Basel je u tom pogledu najbogatiji). S obzirom na to da autori nisu uvijek željeli (ili uspijevali) svoja djela tiskati u mjestu stanovanja, izbor je bio još širi, a ovisio je ne samo o doktrinarnim ili licencnim aspektima, nego i o praktičnima poput distribucije, troškova i prodaje (npr. na sajmu knjiga u Frankfurtu). Stoga autorica smatra da je opravdano govoriti o strategijama u odabiru tiskara, posebice u slučaju kontroverznog autora kakav je bio Vlačić. S tim u vezi treba istražiti koliko je pojedinim nakladnicima bilo privlačno ili rizično tiskati Vlačića i je li netko od njih zbog toga snosio ozbiljne posljedice.

Stoga se ovaj rad posebno usredotočuje na Vlačićev izbor tiskara nakon što je napustio Magdeburg, odnosno u fazi njegove »radikalizacije« (Ilić), budući da je to vrijeme kada je njegova strategija morala uzeti u obzir sve veći broj parametara, uključujući financijska razmatranja i rizike koje su njegovi tiskari preuzeli ako su pristali objaviti njegova djela ili djela njegovih sljedbenika.

IVANA SKUHALA KARASMAN i LUKA BORŠIĆ

Što je Vlačić mogao naučiti o proročicama iz antičkih izvora?

U svome *Katalogu svjedoka istine* Vlačić spominje vrlo malo žena: izvjesnu Sibilu, Anu Komnenu, Hildegardu iz Bingena, Elizabetu iz Schönaua, Katarinu Sijensku, Brigitu Švedsku i Mehthildu iz Hackeborna. Osim Ane Komnene, koja nije nazvana proročicom, tekstovi koji se pripisuju tim ženama sadržavali su proročanstva koja, očekivano, predviđaju pad papinstva, Rima i iskvarenog klera te obnovu Crkve. Ne ulazeći u teološke pojedinosti, u ovom izlaganju namjeravamo istražiti što je Vlačić, kao filozof i vrsni klasičar, mogao saznati o proročicama iz antičkih filozofskih i književnih djela. Pretpostavlja se da su mu glavni izvori pojma »proročice« bila djela Homera, Platona i Vergilija s kojima se upoznao tijekom studija na Sveučilištu u Tübingenu, središtu renesansnog humanizma u Njemačkoj. Naša je teza da je njegovo uključivanje »proročica« u *Katalog* povezano s njegovim klasičnim obrazovanjem. U ovom istraživanju ne ulazimo u raspravu o mogućim utjecajima druge linije ženske proročke tradicije, a to su biblijske proročice, iz očitog razloga što Vlačić u *Katalogu* ne spominje niti jednu od nekoliko proročica koje se spominju u Bibliji. Analizom konteksta odlomaka u kojima Vlačić spominje proročice pokazat ćemo koje su ga hermeneutičke pretpostavke mogle navesti na poseban tretman žena u *Katalogu*. U analizi smo se koristili dopunjenim i proširenim izdanjem *Kataloga svjedoka istine* iz 1562. godine.

IVANA SKUHALA KARASMAN and LUKA BORŠIĆ
What Could Flacius Learn about Prophetesses from Ancient Sources?

In his work *Catalogus testium veritatis*, Flacius mentions very few women: a certain Sibylla, Anna Comnena, Hildegard of Bingen, Elisabeth of Schönau, Catharine of Sienna, Bridget of Sweden, and Mechthild of Hackeborn. Except for Anna Comnena, who was not called a prophetess, texts attributed to these women contained prophecies that, expectedly, predicted the downfall of the papacy, Rome, and the corrupt clergy, as well as the restoration of the Church. Without going into theological intricacies, in this paper we intend to investigate what Flacius could, as a philosopher and an excellent classical scholar, have learnt about prophetesses from ancient philosophical and literary works. Presumably, his main sources of the notion of »prophetesses« were the works of Homer, Plato, and Vergil with which he got acquainted during his studies at the University of Tübingen, the centre of Renaissance humanism in Germany. Our hypothesis is that his inclusion of »prophetesses« in the *Catalogus* depends on and is related to his classical education. In our research we do not enter into discussion about possible influences of another line of women's prophetic tradition, that of the Biblical prophetesses, for the obvious reason that Flacius in his *Catalogus* does not mention any of the several prophetesses that are mentioned in Bible. By analysing the context of the passages in which he mentioned the prophetesses, we will show which hermeneutical presuppositions might have led him to this particular treatment of women in the *Catalogus*. In our analysis, we have used the emendated and extended edition of the *Catalogus testium veritatis* from 1562.

TULLIO VORANO

Mirkovićeve neutemeljene »istine« o Flaciusu

Koncem 2020. Fakultet ekonomije i turizma »Mijo Mirković« u Puli održao je *online* međunarodni znanstveno-stručni skup »500 godina Flaciusa«. Ponukan bespogovornim prihvaćanjem od strane studenata tog fakulteta svega onoga što je sadržano u Mirkovićevoj knjizi *Matija Vlačić Ilirik* objavljene 1960., pažljivim čitanjem samo njezinog predgovora i prvog poglavlja autor članka utvrđuje niz nelogičnosti, kontradikcija, neutemeljenih tvrdnji i neistina. Počam od običnih lapsusa poput onih da je Matijina majka bila Jakovica (Iacoba) Lupetina umjesto Jakovica Luciani, i da je Matija imao tri umjesto dva brata, koji svjedoče o određenoj Mirkovićevoj neshvatljivoj brzopletosti i površnosti, u spomenutim dvama tekstovima uočavaju se drugi, puno teži propusti. Tako na jednom mjestu Mirković, kako bi izbjegao potvrditi da je Matija rodom Franković, navodi da je potjecao iz zaseoka Frančiči, da bi na drugom dokazao, i to Matijinim riječima, da je potonji rođen u Labinu i da je tu i odrastao, pa nije imao nikakvu vezu s Frančičima. Bez ikakva dokaza Matijina oca jednom svrstava u imućne zemljišne rentijere, a drugi puta u trgovce. U jednom slučaju Mirković izjavljuje kako je istina da je Matijin otac, Andrej Franković, imao kćerku Celiju Franković, i drži autentičnom njezinu oporuku, ali kad ona u njoj spominje brata Matiju Frankovića, Mirković ga bez grizodušja pretvara u Matiju Vlačića Ilirika. Nažalost, nije to jedina manipulacija izvorima: notari bilježe da su nasljednici Andreja Frankovića posjedovali jednu kuću u labinskom gradskom predjelu Dolica, na temelju čega Mirković izjavljuje da je obitelj Vlačić posjedovala ne samo tu kuću, već pravo poljoprivredno imanje s gospodarskim zgradama i stokom. Iz uvjerenja podestata Trevisana iz 1569., gdje se spominje da je Matijin otac koristio prezime »Vlačić drukčije Franković«, Mirković preuzima samo oblik Vlačić i nastoji na svaki način brisati spomen na Frankoviće. Potpuna je besmislica što Mirković Matiju drži Hrvatom i čak Jugoslavenom te što njegovu širu domovinu Iliriju poistovjećuje s Hrvatskom. Ovdje su iznijeti samo neki primjeri uočenih nedostataka knjige, no već na osnovu njih može se zaključiti da Mirkovićeve »istine« često nisu ničim potkrijepljene, stoga je njegova monografija o Flaciusu više svojevrsni kulturno-povijesni roman nego toliko hvaljeno studiozno znanstveno djelo.

TULLIO VORANO

Mirković's Unfounded »Truths« about Flacius

At the end of 2020, the »Mijo Mirković« Faculty of Economics and Tourism in Pula held an online international scholarly symposium and student workshop titled »500 years of Flacius«. Prompted by the uncritical acceptance by the students of that faculty of everything contained in Mirković's book *Matthias Flacius Illyricus* published in 1960, by carefully reading only its preface and the first chapter, the author of this paper has identified a series of illogical conclusions, contradictions, unfounded claims, and falsities. Easily noticeable are the ordinary slips, such as those that Matthias' mother was Iacoba Lupetina instead of Iacoba Luciani, and that Matthias had three brothers instead of two, which testify to an incomprehensible rashness and superficiality. However, there are also other, much graver errors. Thus, in one place, in order to avoid saying that Matthias was born Franković, Mirković states that he came from the hamlet of Frančiči, although in another place, using words of Matthias himself, he writes that the latter was born in Labin and grew up there, so he had no connection with Frančiči. Without providing any evidence, Matthias' father is once described as a wealthy landlord, and another time as a merchant. In one case, Mirković declares that Matthias' father, Andrea Franković, had a daughter called Celia Franković, and considers her last will to be authentic, but when she mentions her brother Matthias Franković in it, Mirković turns him into »Matija Vlačić Ilirik« (Matthias Flacius Illyricus) without giving it a second thought. Unfortunately, this is not the only case in which Mirković manipulates the sources: the notarial records state that the heirs of Andrea Franković owned a house in the Labin area of Dolica, which led Mirković to declare that the Flacius family owned not merely that house, but an actual agricultural estate with outbuildings and livestock. From the attestation issue by the Potestate of Trevisano in 1569, where it is mentioned that Matthias' father used the surname »Vlačić alias Franković«, Mirković takes only the form Vlačić and tries in every way to erase the memory of the Franković family. It is complete nonsense that Mirković refers to Matthias as a Croat and even a Yugoslav, and that he equates his wider homeland Illyria with Croatia. These are just a few observed shortcomings of the book, but already on the basis of them it can be concluded that Mirković's »truths« are often completely unsupported, therefore his monograph on Flacius is more of a cultural-historical novel than the much praised and studious scholarly work.

ARMIN WENZ

Beobachtungen zur Rezeption der Hermeneutik des Flacius Illyricus in der Philologia Sacra von Salomon Glassius (1593-1656)

Flacius wird immer wieder als Ahnherr einer Reihe von Theologen und Repräsentanten einer »vorkantianischen Hermeneutik« wie Johann Gerhard, Wolfgang Franz, Johann Dannhauer und auch Salomon Glassius genannt. Diese »vorkantianische Hermeneutik« zeichnet sich aus durch eine intensive Pflege der aus der Antike überkommenen Rhetorik, durch philologische Akribie und durch die bewusste Reflexion einer theologischen, ja, trinitätstheologisch angelegten gesamtbiblischen Hermeneutik. Ein in der Forschung erst in neuerer Zeit in seiner grundlegenden Bedeutung wahrgenommener Gesichtspunkt dieser Hermeneutik ist die komplexe Medialität der Kommunikation zwischen Gott und Menschen, wie diese sowohl in innerbiblischen Relationen als auch außerbiblisch in wirkungsgeschichtlicher Applikation und Rezeption zum Tragen kommt. Schon bei einem oberflächlichen Blick lassen sich auf diesem Feld Kontinuitäten zwischen Flacius und den späteren Repräsentanten der Hermeneutikgeschichte erkennen. Diese Kontinuitäten werden von den Späteren keineswegs verborgen, sondern ausdrücklich offengelegt.

In den Blick genommen werden sollen daher in meinem Referat auch komparatistisch die Verbindungslinien zwischen Flacius und Glassius, die bisher in der kirchengeschichtlichen Forschung hier und da thematisiert worden sind. Davon ausgehend soll es dann aber vor allem darum gehen, wie und wofür Glassius in seinem hermeneutischen Opus Magnum *Philologia Sacra* (1623) sich auf seinen Vorgänger Flacius bezieht und dessen Erkenntnisse und Einsichten aufnimmt bzw. diese in sein eigenes Werk integriert.

Dabei kommen sowohl sprachliche Beobachtungen des Flacius als auch grundsätzliche Fragestellungen (z. B. zur »Gotteserkenntnis«) exemplarisch in den Blick. Zugleich wird so deutlich, dass die Vorbehalte gegen die Erbsündenlehre des Flacius im Zeitalter der lutherischen Hochorthodoxie keineswegs den Blick dafür trübten, in Flacius einem der ganz großen Theologen der Kirche des 16. Jahrhunderts zu begegnen. Dies zeigt sich bei Glassius nicht nur in dem überschwänglichen Lob, mit dem er Flacius' Meilenstein *Clavis Scripturae Sacrae* aus dem Jahr 1567 als »wahrlich goldenen Schlüssel der Schrift« (*clavis Scripturae vere aurea*) bezeichnen konnte.

ARMIN WENZ

Opaske o Vlačićevoj hermeneutici u djelu Philologia Sacra Salomona Glassiusa (1593.-1656.)

Vlačića se često naziva prvim u nizu teologa i predstavnika »predkantovske hermeneutike« kao što su Johann Gerhard, Wolfgang Franz, Johann Dannhauer i Salomon Glassius. Tu »predkantovsku hermeneutiku« karakteriziraju intenzivno njegovanje retorike preuzete iz antike, filološka akribičnost i svjesno promišljanje teološki pa i trinitarno-teološki utemeljene svebiblijske hermeneutike. Jedan aspekt ove hermeneutike koji su istraživači tek nedavno prepoznali u njegovoj temeljnoj važnosti jest složena medijalnost komunikacije između Boga i čovjeka, kakva dolazi do izražaja kako u unutarbiblijskim odnosima, tako i izvanbiblijski, u povijesnoj primjeni i recepciji. Čak i letimičnim pogledom na tom se polju mogu prepoznati kontinuiteti između Vlačića i kasnijih povijesnih predstavnika hermeneutike, koji te kontinuitete nipošto ne skrivaju, nego na njih eksplicitno ukazuju.

Stoga će ovaj rad komparativno preispitati veze između Vlačića i Glassiusa, o kojima se tu i tamo već raspravljalo u crkvenopovijesnim istraživanjima. Polazeći od toga, međutim, glavni je fokus na pitanju kako i zašto se Glassius poziva na svog prethodnika Vlačića u svom temeljnom hermeneutičkom djelu *Philologia Sacra* (1623.), preuzimajući njegova otkrića i uvide i integrirajući ih u vlastito djelo.

Pritom se egzemplarno osvrćem i na Vlačićeva lingvistička opažanja, kao i na temeljnu problematiku (npr. »spoznaju Boga«). Tako istodobno postaje jasno da podozrivost prema Vlačićevoj doktrini istočnoga grijeha na vrhuncu luteranske ortodoksije nipošto nije narušila svijest o njemu kao jednim od velikih teologa Crkve 16. stoljeća. Glassius to, između ostaloga, pokazuje u oduševljenoj pohvali Vlačićeva miljokaza *Clavis Scripturae Sacrae* iz 1576., koji je opisato kao »istinski zlatni ključ Svetoga pisma« (*clavis Scripturae vere aurea*).

GUNTHER WENZ

»Bistu een Occedenter oyder Substansioner?« *Einige Bemerkungen zu den Leitbegriffen im sogenannten Erbsündenstreit zwischen den Anhängern des Flacius und seinen Gegnern*

Die venezianische Stadt Albona, das heutige Labin, und das Herzogtum Mansfeld am östlichen Rand des Harzes lagen meilenweit voneinander entfernt. Dies hinderte nicht, dass Thesen zur Sündenlehre eines 1520 geborenen Istriers namens Matthias Flacius (Vlačić) in der Gegend, wo Martin Luther einen Großteil seiner Kindheit und Jugend verbrachte, Aufsehen erregten und zu scharfen Kontroversen im geistlichen und weltlichen Regiment sowie in der Bevölkerung führten, die gelegentlich in Schlägereien ausarteten. Ausgelöst wurde der Streit, der auch anderwärts heftig tobte, durch die Behauptung von Flacius Illyricus, das *peccatum originale* als die Ur-, Haupt- und Erbsünde sei zur Substanz des gefallen Menschen geworden, wodurch dieser von einer *imago Dei* zu einer *imago Satanae* pervertiert sei. Was war der Beweggrund für diese steile These?

Der Glaube an das Evangelium von der Rechtfertigung des Sünders aus Gnade um Christi willen (vgl. CA IV) ist gemäß der ursprünglichen Einsicht der Wittenberger Reformation untrennbar mit dem Bekenntnis verbunden, dass die Sünde dem ihr verfallenen Menschen nicht nur alle Möglichkeit nimmt, sich von sich aus das ewige Heil zu bereiten, sondern ihn derart abgründig in sich verkehrt, dass er sich seiner gottebenbildlichen Bestimmung bewusst und willentlich widersetzt. Diesem Bekenntnis wollte Flacius hamartiologisch Ausdruck verleihen. Er hat es aus einem theologisch überzeugenden Motiv heraus, aber mit sachlich unangemessenen Begriffsmitteln getan.

Dass terminologische Defizite auch auf Seiten seiner Gegner begegnen, wird sich zeigen. Weil sie die Erbsünde als Akzidenz der ursprünglichen Wesensnatur des Menschen bezeichneten, hat man sie Akzidenzer oder, nach Mansfeldischem Idiom, Occedenter genannt.

GUNTHER WENZ

»Bistu een Occdenter oyder Substansioner?« O nekim temeljnim pojmovima u takozvanom sporu oko istočnoga grijeha između Vlačića i njegovih protivnika

Mletački grad Albona, današnji Labin, i vojvodstvo Mansfeld na istočnom rubu gorja Harz bili su miljama udaljeni. No to nije spriječilo da teze iz nauka o grijehu Istranina Matije Vlačića izazovu senzaciju u kraju gdje je Martin Luther proveo velik dio djetinjstva i mladosti, i dovedu do oštarih polemika u duhovnim i svjetovnim krugovima, kao i među običnim pukom, koje bi povremeno završavale i tučama. Taj je spor, koji je žestoko bjesnio i drugdje, potaknula Vlačićeva tvrdnja da je *peccatum originale* kao izvorni, kardinalni istočni grijeh postao bivstvo paloga čovjeka, zbog čega je on iz Božje slike (*imago Dei*) izopačen u Sotoninu (*imago Satanae*). Kako je došlo do te str-moglave teze?

Prema izvornom uvidu wittenberške reformacije, vjera u evanđelje o opravdanju grešnika po milosti poradi Krista (usp. *Augsburško vjeroispovijedanje* IV) neodvojivo je povezana s vjerovanjem da grijeh ne samo da lišava palu osobu svake mogućnosti da se vlastitim snagama pripremi za vječno spasenje, nego je tako suštinski izopačuje da se ona svjesno i svojevóljno opire svome određenju na sliku Božju. Vlačić je tom vjerovanju želio dati hamartiološki izraz. Učinio je to iz teološki uvjerljivog motiva, ali koristeći predmetno neadekvatnu terminologiju.

Pokazat će se da postoje i terminološki nedostaci njegovih protivnika. Budući da su istočni grijeh opisivali kao akcidenciju izvorne naravi čovjekove biti, nazivalo ih se *Akzidenzer* ili na mansfeldskom dijalektu *Occdenter*.

**KNJIŽEVNI I PUBLICISTIČKI PRILOZI /
FLACIUS IN LITERATURE AND REPORTAGE**

ALEKSANDRA BRNETIĆ

Kako se Matija Vlačić Ilirik vratio u Wittenberg i u Magdeburg – Dva novinarska putovanja –

»Ilirska zmija«, kako je Vlačića u jednome trenutku nazvao njegov bliski suradnik Melanchthon, napustila je Wittenberg 1549., a Magdeburg, gdje je Flacius i više nego uspješno grmio s »Božje propovjedaonice«, 1557. godine. U grad svojega mentora Luthera Vlačić se vratio povodom 500. obljetnice svojeg rođenja. Dana 9. rujna 2020. otkrivena je spomen-ploča na kući u kojoj je živio i djelovao, na adresi Kirchplatz 10. Kuća se nalazi u središtu grada, tik uz evangeličku gradsku i župnu crkvu *St. Marien*, u kojoj je služio i propovijedao i sam Luther. U Magdeburgu se odustalo od spomen-ploče. Stoga je 16. studenog 2022., na Dan pokajanja i molitve, otkrivena informativna ploča. Panel-pločom je Magdeburg, danas glavni grad savezne zemlje Sachsen-Anhalt, kojem je zaštitnik Oton I. Veliki, odao počast »čovjeku riječi koji je grad i njegove tiskare pretvorio u sinonim za slobodu govora«. Ploča je postavljena u središtu grada, u parku na Trgu svetog Ulricha, na travnjaku, ondje gdje se do Drugog svjetskog rata nalazio župni dvor *St.-Ulrich-und-Levin-Kirche*, gdje je svojedobno i Vlačić bio župnikom.

Wittenberg je cestom od Magdeburga udaljen 90,28 km. Vlačić je taj put sigurno prevalio nekim zaprežnim vozilom, za pet, šest ili sedam dana. Meni je za 108,52 km od Berlina do Wittenberga Intercity-Expressom trebalo nepunih 55 minuta, a za 151,62 km do Magdeburga sat i tri četvrt.

ALEKSANDRA BRNETIĆ

How Matthias Flacius Illyricus Returned to Wittenberg and Magdeburg – Two Travel Reports –

The »Illyrian snake«, as Flacius was once called by his close associate Melancthon, left Wittenberg in 1549, and Magdeburg, where Flacius more than successfully thundered from »God's pulpit«, in 1557. He returned to the city of his mentor Luther on the occasion of the 500th anniversary of your birth. On September 9, 2020, a memorial plaque was unveiled on the house where he lived and worked, at Kirchplatz 10. The house is located in the centre of the city, next to the Evangelical municipal and parish church of *St. Marien* where Luther himself had celebrated divine service and preached. In Magdeburg, the idea of a memorial plaque was abandoned. Instead, an info-panel was unveiled on November 16, 2022, the Day of Repentance and Prayer. In this way, the city of Magdeburg, today the capital of the federal state of Saxony-Anhalt, whose patron is Otto I the Great, paid tribute to »a man of letters who turned the city and its printing houses into synonyms for freedom of speech.« The panel was placed in the center of the city, in the park on St Ulrich Square, on the lawn where the rectory of *St.-Ulrich-und-Levin-Kirche* had been located until World War II, where Flacius had also served as pastor at one time.

Wittenberg is at 90.28 km from Magdeburg by road. Flacius must have covered that distance by coach in five, six, or seven days. It took me less than 55 minutes for the 108.52 km from Berlin to Wittenberg by Intercity-Express, and an hour and a quarter for the 151.62 km to Magdeburg.

DANIEL MOHOROVIĆ

Letera Flaciusu

Stihovi napisani povodom 500-te obljetnice rođenja

Oče moj koji si Tamo, Daleko, s anđelima, serafinima i kerubinima u nebesima, jesi li možda vidio Flaciusa?

Javljam Ti se iz njegova rodnog, zemaljskog grada, gdje je prvi put upoznao Tebe i Sina Tvojega jedinoga, najpoznatijeg svjetskog tesara, i Sinovljevu zemaljsku domovinu, njene magarce, štale i masline....

Ima već petsto ljeta da si ga na Zemlju s posebnim zadatkom poslao, pedeset i pet manje da si ga natrag dozvao, u nebesku domovinu, u koju je jedino vjerovao.

Je li Flacius i u nebeskoj domovini migrant, prognanik, tjeraju li ga i Tamo iz mjesta u mjesto, iz progonstva u progonstvo, iz egzila u egzil, stalno, kao i ovdje (kao i milijune ovdje), od Mletaka preko Helvetie u Reich, od Labina do Frankfurta? Otvaraju li mu se i tamo vrata samo da bi se zatvorila? Živi li i u najslađoj domovini s otvorenim kovčezima, uvijek spreman da ih zatvori?

Od čega Flacius živi? Prodaje li i Ondje knjige po sajmištima? Je li katedru zamijenio štandom?

Jesi li možda upoznao njegove žene, Elizabethu, i Magdalene, bilo koje od osamnaestero djece? (Daniela?) Brine li se Flacius više za obitelj ili za ideje?

Je li konačno upoznao vlastitu majku?

Polemizira li i s Vama? Na kojem jeziku? Grčkom ili hebrejskom? German-skom? Latinskom? Univerzalnom ili po naše?

Oče naš, jesi li Flaciusu otkrio ključ živog pisma, pravog svijeta?

Je li »prvi od vaših« ili »ilirska zmija«? Vjeruješ li u njega kao što je on vjerovao u Tebe više nego u čovjeka?

Nadam se da ćeš ovo moje pismo shvatiti prema Flaciusovim hermeneutičkim uputama, prvotno moju intenciju potom kontekst.

Nemoj mi zamjeriti na ovih nekoliko riječi, koje su s nama od Početka, bit će do Kraja, a meni ih se javilo nekoliko, koje Ti šaljem, s njima Ti se smiješim i srdačno Te pozdravljam.

I da, pozdravi mi Flaciusa; ako ga sretnoš.

Daniel Mohorović
Labin, Istria, i mea dulcissima patria

18. studenoga 2020.

DANIEL MOHOROVIĆ

A Letter to Flacius

For the 500th Anniversary of His Birth

My Father, You who are there, far away, with the angels, seraphim, and cherubim in the heavens, have you perhaps seen Flacius?

I am writing to You from his native, earthly city, where he first got to know You and Your only Son, the world's most famous carpenter, and your Son's earthly homeland, its donkeys, stables, and olive trees....

It's already been five hundred years since you sent him to Earth with a special task, and fifty-five less since you called him back, to his heavenly homeland, the only one he believed in.

Is Flacius also a migrant, an exile in the heavenly homeland, is he also driven there from place to place, from refuge to refuge, from exile to exile, constantly, just like here (and like million others here), from Venice through Helvetia to the Reich, from Labin to Frankfurt? Do the doors open for him there too only to close? Does he live even in his sweetest homeland with open trunks, always ready to close them?

What does Flacius live on? Does he sell books at fairs? Has he replaced the university chair with a book stall?

Have you perhaps met his wives, Elizabeth and Magdalene, any of his eighteen children? (Daniel?) Does Flacius care more about family or ideas?

Has he finally met his own mother?

Does he argue with you? In which language? Greek or Hebrew? German? Latin? A universal one or as we speak here?

Our Father, have you revealed to Flacius the key to the living Scripture, the true world?

Is it »the first among your men« or »the Illyrian viper«? Do you believe in him as he believed in You, more than in men?

I hope you will understand this letter of mine according to Flacius' hermeneutic instructions, first my intention and then the context.

Do not blame me for these few words, which have been with us from the Beginning and will be until the End, and a few of them have appeared to me, which I am sending to you, smiling at You with them and greeting You warmly.

And yes, my best regards to Flacius; that is, if you meet him.

Daniel Mohorović
Labin, Istria, and mea dulcissima patria

November 18, 2020

JUTTA WEBER-BOCK

Božja savjest

Povijesni roman / triler zasnovan na motivima iz Vlačičeva života

LABIN

Nogama naprijed (1520.)

»Non ricantare, anzi cantare... «

Sestra je zastenjala. Doroteja je pogladila njezin trbuh, koji se nije zaokružio ni neposredno prije poroda. Dodala joj je lutnju. »Sviraj malo, najdraža Jakovice. Non ricantare, anzi cantare. Tako treba. Ne daj se, nego još i pjevaj. Djetetu se to sviđa. Pjevaj mu onu staru pjesmu, stara je onoliko koliko je dijete mlado.« Nebo se smračilo. Doroteja je u polumraku slagala rublje. Pjevušila je uz zvukove lutnje. Strpljenje je vrlina kada se rađa dijete. Sestra je više milovala žice nego svirala. Počivala je u djedovoj širokoj stolici. Nekada im je pričao o olujnim vješticama. Njegove su joj riječi odjekivale u glavi. »Navale u kuće i otmu djecu ako je prozor otvoren. Onda ih ispeku i pojedu.« Ali zemlja je ovdje, u istočnoj Istri, tako nevino bijela, kao novorođenče. Doroteja se prekrizila i izmolila Zdravomariju. Molitvom se mogao odagnati gnjev neba. Protiv Turaka pomagali su samo gradski bedemi. Samo što je nedostajalo novca. Obitelji je bio važniji slobodan pristup jedinoj fontani u vrtovima. Hvala Bogu što su živjeli u kamenoj palači. Teška vrata štitila su ih od napadača.

»Da dadadi, non ricantare, anzi cantare... «

»Tako, Jakovice, pjevaj. Poranila si s djetetom. Trzaj žice, nemoj ih tući. Budi nježna, nemoj ga preplašiti, već sam poslala po babicu. I ovaj ćemo plod izvući iz tebe, kao i onih pet prije njega. Nikad nije bilo lako, čak ni s djevojčicama. Vjerojatno je opet dječak. Daj radije meni tu lutnju. Pjevuši, pjevuši. Lezi na krevet i neka ti se izmasira trbuh. S mojim dobrim uljem komorača. Krvariš! Gdje ti je pečatni prsten s karneolom? Rekla sam ti da ga ne skidaš. Jakovice? Ostani ležati! Podigni glas prema Bogu. Ova oluja dolazi u krivo vrijeme. Pretoplo je za početak ožujka. Ali vjetar je hladan. Uzmi prsten, kamen te štiti od zlih čini. Slušaj, čvorci su se vratili iz zimskih staništa. Sutra će se mjesec zaokružiti. Kako samo juri iza oblaka. Pretvara dan u noć. Nemoj ništa reći. Znam, točno tako izgleda i u tvom trbuhu. Oluja će proći i noćas ćeš ljuljati dijete.«

Kako se samo rado vratila u Labin iz Venecije. Brodom je trebalo samo jedan dan. Suprug se nije protivio tome da pomogne sestri pri porodu. Ovdje u Istri smjela se slobodno kretati, što joj je kao uglednoj ženi u Veneciji bilo nemoguće. Ondje nije mogla izaći na ulicu bez muškog društva.

Raširila je pokrivač preko Jakovice i rasplela joj kosu kako bi odvratila uroke. Nerođeno dijete trebalo je i od propuha zaštititi, zli vjetrovi mogli su prije vremena oteti djetetovu dušu. Kako lijepo sestra opet miriše na cimet i šećer. Vragu se tako nešto ne sviđa.

Tek kada je Jakovicu čvrsto umotala u jastuke, otvorila je prozor. Nagnula se van. Mračan bedem nadvio se nad morem. Munje su sijevale preko obzora. Kao krilati zmajevi. Mlatile su dugim repovima po oblacima. Nebo se sručilo na zemlju. Tutnjajuća grmljavina. Potmulo režanje. Kiša je ukoso padala po otoku Cresu.

U dvorištu su se svađale dvije riđe kokoši. Letjelo je perje. Odmahnula je glavom. Iza trošnog kamenog zida vjetar je mrsio grmlje loja. Jučer je Doroteja ubrala nekoliko mladica i uplela ih u malene češere. Time je primalja kasnije mogla izvaditi posteljicu.

Posljednje plavetnilo nadvijalo joj se nad glavom. Jedna zraka sunca bacila je sjenu preko sobe. Zrak je bio žut i gust. Jedva je dolazila do daha. Jedna se munja sikćući zabila u zemlju. Mirisalo je na vatru. Oštar vjetar povlačio joj je kamicu. Zatvorila je kapke, povukla zasun i zatvorila prozor. Plamen svijeeće je zatreperio. Tada se tuča spustila na prozorsku dasku. Samo da ne slomi masline. Na sjeveru, nad Učkom, spremalo se nevrjeme. Olujni vjetrovi zarobili su ih sa svih strana.

Vrata su se naglo otvorila i olujni vjetar prohujao je kroz sobu.

»Ambrozija! Konačno. Mislim da je dijete naopako okrenuto!«

Primalja je zavrnila rukave svoje sive haljine. Posegnula je ispod pokrivača i opipala Jakovičin trbuh.

»Vrata! Zatvori vrata. Prvo tuča, sad snijeg. Pokreti nogu su niže od pupka. Ne možemo ga više okrenuti.«

Sluškinja je dovukla kantu iz koje se dizala vodena para. Ambrozija je ribala šake i ruke dok nisu poprimile boju cinobera. »Trebam još vruće vode!«

Sluškinja, okretna i svježja poput vode u kanti, ponovo je izjurila iz sobe.

»Doroteja, zapali nešto tamjana. To pročisti zrak.«

Ambrozija je sada imala glavnu riječ. Doroteja je to znala iz pet prethodnih poroda. Trudovi su se kotrljali sestrinim tijelom poput valova preko mora.

Vodenjak je puknuo i plodna voda miješala se s krvlju. Jakovica je ležala u mokrim plahnama, neprekidno je curilo iz nje. Sluškinja je trčala tamo-ovamo donoseći suhe ručnike. Nije više bilo odgode. Doroteja je pritisnula zapomažuću sestru na ležaj.

Ambrozija je čučnula između Jakovičinih nogu i malo podignula suknju. Napipala je put u njezino krilo. Doroteja je držala sestrina ramena čeličnim stiskom.

»Noge djeteta, osjećam ih. Smiri se, Jakovice. Diši. Tako je dobro. Sada pritisni, još jednom, pritisni jako! Daj mi neku mekanu krpu, Doroteja.«

Trudovi su popustili, a sestra je zurila u strop i nije se micala. Tihi jecaj otkrio je da nije napustila svijet. Udario je grom i zamro u potmuloj tutnjavi.

»Trebamo više svjetla. Doroteja, pridržaj svijećnjak. Dodaj mi tinkturu iz moje torbe, imaš li je? Ne reci ništa. Nikada mi još nije zatrebala s Jakovicom. Samo je liječnik smije dati. Ali uvijek je imam sa sobom. Čestika, stisnuša, kako kažemo mi primalje. Pomáže istjerati plod. Daj Jakovici nekoliko kapi. Ne toliko!«

Dorotejine su ruke drhtale. Samo da se sestri ništa ne dogodi. Jedva je još bilo života u njoj. Ali odjednom su joj obrazi porumenjeli. Jakovica je čujno udahнула zrak. Valovi su joj ponovo trgali utrobu.

»Noge se ne miču. Dijete je zapelo. Daj mi to uže. Napravit ćemo kao kod kozlića. Kod sljedećeg truda pritisni trbuh. Mekano, ali ipak snažno. Ja ću povlačiti i okretati nožice. Već ćemo ga dobiti van! Da, tako je dobro. Samo tako dalje. Bedra su već tu. Osjećam stražnjicu. Čekaj. Pupčana vrpca. Dijete jaše na njoj. Moram je olabaviti. Dahći, Jakovice. Diši. Sada: pritisni! Dječak je!« Sestra je kriknula i više nije prestajala. Djetetovo tijelo je kliznulo van, čak je i glavica lako pronašla put u lelujavu svjetlost svijeća. Vriskovi neke mačke lebdjeli su u zraku. »Non ricantare, anzi cantare... «, pjevala je.

»Proklet bio tko se uzoholi iznad Sina Božjega. Nogama naprijed, to izokreće vjeru naopako!«

U sobu se progurao neznan redovnik sa svježim postrigom. Iza njega ušao je rođak Baldo. Doroteja je brzo povukla plahu preko Jakovičina tijela. Baldo je čupkao svoje mesnate ušne školjke, koje su uvijek mirisale na svježe mlijeko. Već je četiri godine bio u samostanu i još uvijek je bio jednako mršav kao kad mu je bilo četrnaest.

»Oprosti mi, Doroteja«, reče Baldo. »Tražili smo sklonište. Na putu do doma Vlačićevih sreli smo Ambroziju Zanchević, našu štovanu primalju. Bila

je daleko brža od nas. Je li već gotovo?» Ispružio je vrat i povukao novaka za rukav. Ovaj ga je oteresao.

Doroteja je već čula za novoga redovnika. Odisao je oštrim mirisom vepra. Disala je plitko. Bio je visok i širokih ramena. Ali njegova crna brada još je bila paperjasta. Moglo mu je biti najviše šesnaest.

»Donesi mi ulja timijana«, doviknula je Ambrozija služavki.

»Bilje je đavolje djelo! Dovest ću te pred inkvizicijski sud!«

Primalja je stavila dječaka u Dorotejine ruke i sjela. Stavila je ruke na bokove. Bila je visoka gotovo kao novak.

»Djecu donosim na svijet onako kako moram. Samo neka nebo tutnji. Znam se nositi s njime, kao što vidite.«

»Nebo je bilo protiv tebe! Vještice su se tukle u oblacima. Tuča je sve porazbijala, a ovo dijete pobijedeno je prije početka. Iliri imaju urokljivo oko. Il Malocchio. Moli i pokaj se. Postoji novi oprost. Moli za milostivost.« Kuću je zatresao udar groma.

»Božja milost neka je s vama, Amen.« Baldo je načinio znak križa. »Nema pročišćenja, čak ni kroz čistilište. Samo nam Bog može ukazati milost. Ona se ne može kupiti.«

»Kakve to heretičke riječi čujem iz tvojih usta! Čuvaj svoj jezik ako ga voliš. A ti«, pokazao je na Ambroziju svojim dugim koščatim prstima, »ti si vještica. Prijavit ću te! Platit ćeš za to što si učinila.«

»Pokoru trebate činiti Vi, pod planinom u samostanu Male braće u Labinu. Glas o Vama brži je od Vas, Pier Luigi Farnese. Vi ste lažan novak. Mladoj ženi treba mira. A ne da joj dijete proklinjete u truhu. Vaš otac je tako odredio. Kažu da želi postati sljedeći papa. Ne treba mu objestan sin. Sve dok nije zasjeo na Svetu Stolicu. Suzdržite se! Želite me izmatiti kao papa Leon svoju dvorsku ludu kada nije dovoljno smiješna?« Ambrozija je bila crvena u licu kao njezine ruke maloprije.

»Inkvizicija te drži na oku kao primalju. Staviti ćemo ti nogu na vrat i slomit ćemo ti dušu.« Pier Luigi je lijevom rukom činio pokrete kao da vitla mačem i siječe zrak.

Doroteja se prekrizila. Koliko ju je dugo promatrao? Što je vidio? I najvažnije od svega, što je čuo?

Baldo ju je potapšao po ramenu. Sagnuo se do Ambrozije, koja je djetetu odrezala pupčanu vrpču i istrljala ranu uljem timijana.

»Dječak? Neka se zove Matija, Matthias, dar božji«, reče Baldo i pomiluje djetetovu glavicu.

»Nogama naprijed. Sve sam vidio. To je bogohuljenje. Oholost i lijenost u isti mah. Ovo dijete ne smije se krstiti, čak je i predvorje pakla predbro za njega, a čistilište preblago.«

Pier Luigi pokuša zgrabiti Matiju, no Dorotea mu odgurnu ruke. Ambrozija se baci na dječaka kako bi ga zaštitila svojim tijelom.

»Ovo dijete opsjednuto je Luciferom i pripada Sotoninoj strani. U njemu je očit istočni grijeh.«

»Pier Luigi, dosta je bilo«, reče Baldo. »Oluje su prošle. Vratimo se u samostan. Pogledajte kako izgledate. Pojas Vam se olabavio, ponavljajte za mnom: Opaši me, Gospodine... Božja se savjest otkriva u ovom dječaku. Sam mu je Bog pokazao put u svijet nogama naprijed. Postoje raj i pakao, i ništa drugo.«

»Vi poričete čistilište po drugi put. Prijavit ću Vas.«

»Za sada jedino ja mogu ovdje nešto prijaviti«, reče Ambrozija. Van, obojica!«

Zakon kotla (1535.)

Na blagdan Svetog Martina sjurili su se s planine uskoci. Nikakav gradski bedem nije ih mogao zaustaviti. Stravično su urlali. Doroteja je razmaknula zastore. Grmljavina je visila u zraku. Nebo je bilo bez oblaka kao ljeti. Tada je ugledala bačve kako se kotrljaju niz planinu. Stari Pavao sve ih je pokušavao spasiti. Krv je tekla niz stepenice. Crno vino. Namirisala ga je sve do drugoga kata. Uskoci su skočili u stranu, ali nisu pobjegli. Doroteja se prekrizila.

Sada su kolcem lupali po kapiji. Otišla je do stepenica i sakrila se iza izbočine u zidu. Matija se skrivao u unutarnjem dvorištu na jednom stupu. Uz bok mu je bljesnula oštrica mača.

Zasuni su popucali i horda je navalila unutra. Obijesno podvikujući, muškarci su razbijali glinene posude s maslinovim uljem, čupali šunku i kobasice iz dimnjaka i tjerali služavke u staju. Čuli su se vriskovi i plač. Što je trebala učiniti? Odjednom je zavladao tišina. U taj čas zazvonilo je malo zvonu župne crkve. Baldo je zvonio na oluju kako je samo on umio.

Matija se nije micao. Ona se skrivala na gornjem odmorštu. Nije bilo muškarca u kući. Matijin učitelj Askerije bio je u Puli radi otkupa starih rukopisa. Dah joj je tukao poput malog zvonca koje neprestano zove u pomoć.

»Non ricantare... « tiho je pjevao Matija iza stupa, »... anzi cantare.« Povisio je glas i krenuo ispočetka. Stara dječja pjesma.

Tada stupi jedan uskok nasred dvorišta i isuka sablju. Strgnu kapu s glave i

zavitla je u kut. Pier Luigi Farnese! Lažni novak. Od prošle godine i papin sin. Matija je pjevao sve glasnije. Pier Luigi se okretao u krug i urlao: »Uskoci su moji. Kao i ti, Matija Vlačić, sada si moj! Izađi, sotonno!«

»Imaj milosti«, povikala je. »Dečku nema ni šesnaest!« Rukom je pritisnula srce koje je lupalo. Pier Luigi nije znao za milost. Bila se zanjela. Kako da se Matija suprotstavi odraslom čovjeku? Naučio je boriti se od svoje braće. Na tome su oni ustrajali. »Tko započne, taj gubi«, utisnuli su mu u svijest. Matija je kimnuo. Volio je mač i vitlao ga je lijevom rukom. Okretan i brz. Sada je izletio iza stupa i zaurao kao uskok. Nije mogao čekati. Oružje se sukobilo. Pier Luigi ružno se nasmijao. »Ovaj put ću te dobiti!« Matija mu je prkosio i izmaknuo se. Pier Luigi je zastao na trenutak. »Mač koristiš ljevicom, ali ne možeš me zavarati.«

No Matija bi ga uvijek iznova nasamario. Pier Luigi je bjesnio. Dječak bi odskočio od njega i onda iznenada ponovo udario. Tada je dobio po lijevoj ruci. Mač je pao na zemlju. Matija je istrčao kroz otvorenu kapiju.

»Još ću te ja uhvatiti. Prvo si ti na redu, Doroteja Luciani! Znaš da Farneseovi nikad ne zaboravljaju. Prokleta ženska! Platit ćeš životom za smrt moga sokola. No prije toga ćemo te drobiti i razvlačiti dok više ne budeš ničega svjesna, nikoga nećeš više poznavati i reći sve što nam bude po volji. Ali prvo ćeš biti moja.«

Doroteja je ustuknula u komoru i gurnula zasun. Uzalud, vrata nisu izdržala udarac nogom. Pier Luigi ju je zgrabio i poderao joj haljinu. Tiho se molila da je Bog oslobodi muke. Pomoći se nije mogla nadati.

»Pusti je«, reče Matija s vrata.

Dala mu je znak. Odmahnulo je glavom.

»Možeš dobiti mene«. Matijin glas bio je čvrst.

Pier Luigi se okrenuo, ali je nije pustio. Držao joj je ruke čeličnim stiskom.

»Sad ste oboje moji!« Posegnuo je za Matijom, ali se ovaj izmaknuo.

»Možeš me dobiti samo ako teta smije ići. Pusti je!« Dva koraka. Udarac u cjevanicu.

Pier Luigi nasrnu na Matiju. »Proklet si! Heretik od samog početka! Bog će ti suditi!«

Doroteja je potrčala niza stube, suknja je lepršala za njom. Jednom je rukom pokrivala gole grudi. Pier Luigi joj je poderao haljinu sve do trbuha. Straža. Netko tko održava red i zakon. Gdje su svi? Potestat. Gradonačelnik se nikada ne bi smio odreći svoga grada. Bio je poput kapetana broda. I nisu svi mogli biti mrtvi, ne, ne svi. Bože pomози!

I Bog je pomogao. To je bio pravi Bog, ne kao od onog Luthera. Potestat joj je pojurio u susret. Malen, ali žilav čovjek. Sjedokos i dostojanstven. Spustila je glavu.

»Što ti se dogodilo?« upitao je. Čuvari su ga štitili.

Prije nego što je uspjela odgovoriti, Pier Luigi je dovukao Matiju kroz vrata. Na grkljanu mu je držao zakrivljeni bodež. »Vodim ga u Veneciju, gdje će ga osuditi kao heretika. A ako mi i ovu ženu predate, riješit ćete se svih uskoka zauvijek i za sva vremena.«

»Već gotovo dvije stotine godina sami sebi sudimo, to pravo je naše.« Podestat si je čupkao brkove. »Što je momak skrivio?«

»Došao je na svijet nogama naprijed. To je protiv prirode i protiv Božje volje. Opsjednut je Luciferom. Inkvizicija će to iznijeti na vidjelo.«

»Dosta je sada. Zakon kotla kod nas sudi o krivnji i nevinosti«, odgovorio je podestat. »A ženu ćemo pustiti na miru.«

Stražari su opkolili Matiju. Doroteja je rukom pokrila usta. Nitko nikada nije preživio taj postupak. Što je uopće mogla učiniti? Možda je bilo nade. Ukiselila je jagušca, a bila je tu i svježa bundeva. Morala je rashladiti Matiju iznutra, vrućina nije smjela uzeti maha.

Zatvorili su Matiju preko noći. Nije se branio. Ona se brinula za njega. Dala mu je da pije vodu s octom.

»Pa nisam ja Isus na križu«, rekao je.

Zagladila mu je kosu rukom, što joj već dugo nije dopustio. U njega je ulila čitav lonac hladne juhe od bundeve.

U zoru su stavili kotao na vatru usred župne crkve. Blažena Djevica sve je držala na oku. Potestat je bacio kamenčić u kipuću vodu. Visio je na konopcu. Nakon nekog vremena nekoliko muškaraca podiglo je željezni lonac i postavilo ga ispred oltara. Matija je morao desnom rukom izvaditi kamen. Lijeva ruka, ruka srca, bila mu je povrijeđena. Kakva sreća. Imao je tri pokušaja. Ako ne uspije, smatrat će ga krivim.

Od prve je uhvatio kamenčić. Kao čarobnjak. Munjevito.

»To ništa ne dokazuje!« povikao je Pier Luigi. »On jest i ostaje heretik!«

»Polako, polako.« Potestat je uzeo rukavicu, koja je bila kraća nego inače. Provukao ju je kroz vosak rastopljene lojne svijeće koja je kuhala u loncu.

»Pred nama je još drugi dio. Tek tu se Bog pokaže.« Zamahnuo je rukavicom, pogledao oko sebe, kimnuo svima i pružio je prema Doroteji.

Kao zabunom prelila je tinkturu preko Matijine ruke i preko rukavice. »Čekaj«, šapnula je. Puhнула je na rukavicu. »Sada!« rekla je. »Zadrži dah.«

Matija je uvukao prste i zadahtao. Vosak je bio vruć, ali više nije pekao. Biljke će izvući opekline iz kože. Doroteja je molila kronicu.

Matija je tri dana ostao na stupu srama. Bio je pod nadzorom dvojice stražara. Lice mu je upalo kao u starca. Izgledao je gotovo kao dojenče koje je tada držala u naručju. Hranila ga je bundevom i polijevala tinkturom. Zajedno su se molili Bogu, bez prestanka.

Ujutro četvrtoga dana svi su se okupili pred stupom. Pier Luigi igrao se svojim mačem, kušajući njegovu oštrinu. Za pojasom je nosio zakrivljeni bodež.

»Pao je sud kotla«, reče potestat. Uz njega su stajala dva suca. Jedna je sluškinja trzajem povukla rukavicu. Matija nije ispustio ni glasa. Doroteja je zadržala dah. Nikakvih opekline, čak ni crvenila kože! Čudo. Prekrižila se.

»Matija«, reče potestat, »to je dokaz. Ti si Božji dar. Suci to mogu posvjedočiti. S pravom носиš svoje ime. Ti nisi heretik. Bog se založio za tebe.«

Okrenuo se prema Pieru Luigiju. »Zauvijek i za sva vremena slušat ćeš sud kotla i odsada ćeš poštivati dječaka i odvrćati od njega svako zlo.«

Pier Luigi udari nogom o tlo. »Pokorit ću se, tako mi Boga. Ali postoje i drugi, koji nisu pod ovom čarolijom i oni će jednoga dana osuđiti Matiju Vlačića za krivovjerje.« Zdrobio je petom božju ovčicu tako da se čulo kako je puknuo oklop. Dao je dovesti konja i odjahao u smjeru Pule bez riječi pozdrava.

Za ručkom je Matija samo miješao juhu od božjih ovčica i nije jeo. »Želim postati redovnikom«, reče.

Baldo je kimnuo i okrenuo se učitelju koji je s njima blagovao. »Askerije, dječak bi trebao naučiti pisati i tečno govoriti hebrejski. Moramo se vratiti korijenima.«

Organizatori / Organizers: Grad Labin, Institut za filozofiju, Zagreb

Grad Labin

Uz potporu / With the support of: Upravni odjel za kulturu i zavičajnost Istarske županije, Turistička zajednica Grada Labina

Upravni odjel za
kulturu i zavičajnost
Assessorato cultura
e territorialità

Rabac • Labin

Organizacijski odbor / Organizing Committee: Valter Glavičić, Luka Boršić, Loredana Ružić Modrušan, Ivana Skuhala Karasman

Programski odbor / Program Committee: Luka Ilić, Marina Schumann

Lektura / Proofreading: Marina Schumann

Prijevod / Translation: Marina Schumann

Prijelom / Layout Design: Marin Martinić Jerčić

Tisak / Press: Grafomark d.o.o., Zagreb

